

GATUNKI ROŚLIN KONWENCJI WASZYNGTOŃSKIEJ CITES W KOLEKCJACH OGRODU BOTANICZNEGO UAM W POZNANIU

CITES plant species in the collections of the Botanical Garden of the Adam Mickiewicz University in Poznań

Jolanta JAŃCZYK-WĘGLARSKA

Ogród Botaniczny Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu
ul. Dąbrowskiego 165, 60-594 Poznań

Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem – Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES) powstała w celu skoordynowania międzynarodowych działań ograniczających nadmierną eksploatację oraz niekontrolowane pozyskiwanie ze środowiska, w celach komercyjnych, okazów gatunków zagrożonych w swoim istnieniu. Dokument ten zawarty w 1975 roku przez 88 państw i nazwany Konwencją Waszyngtońską, ratyfikowany był przez Polskę w 1990 roku (Śmiełowski 1994).

Jednym z podstawowych przejawów działalności Konwencji jest opracowanie i aktualizowanie przez Sekretariat CITES oraz World Conservation Monitoring Centre (Światowe Centrum Monitorowania Gatunków Zagrożonych) listy gatunków zagrożonych, objętych międzynarodową ochroną. Przynależność taksonów do odpowiednich kategorii ochrony CITES związana jest z umieszczeniem ich w poszczególnych załącznikach (Appendices) opracowania Checklist of Cites Species. Załącznik I (Appendix I) obejmuje gatunki ginące, objęte całkowitym zakazem wykorzystywania ich w celach handlowych, jeżeli są pozyskiwane z natury. W załączniku II (Appendix II) zestawiono gatunki zagrożone wyginięciem, będące przedmiotem reglamentacji i dopuszczone do handlu pod ścisłą kontrolą władz CITES. Załącznik III (Appendix III) dotyczy wszystkich gatunków objętych zakazem eksportu z kraju pochodzenia, mającym na celu ograniczenie lub zapobieżenie eksploatacji niektórych ich populacji.

Zmiany w załącznikach i aktualizacja listy gatunków ze względu na faktyczne zagrożenie

następują w wyniku działalności powołanych przez IUCN grup roboczych, stanowiących Światowe Centrum Monitorowania Gatunków Zagrożonych. Zadaniem tych jednostek jest zbieranie informacji o gatunkach zagrożonych, dotyczących ich arealów, stanu populacji, stopnia i form zagrożenia. Na tej podstawie oraz w oparciu o wyniki prowadzonego przez CITES monitorowania handlu ustala się wielkość zasobów gatunków i faktyczną potrzebę ograniczania ich pozyskiwania z naturalnych stanowisk. Należy podkreślić, że działania związane z międzynarodową ochroną zagrożonych gatunków przyniosły już pożądane efekty. Na przykład w roku 2000 (Checklist 2001) wyłączono z listy gatunki rodzaju *Ceropegia* (z wyjątkiem *C. woodii*) oraz *Frerea indica* (*Asclepiadaceae*), a także *Lewisia cotyledon* (*Portulacaceae*), ponieważ monitorowanie handlu wykazało, że w obrocie znajdują się prawie wyłącznie kultywary i mieszańce tych gatunków, rozmnażane w szkółkach. Z załącznika I do II przeniesiono np. *Discocactus macdougalii* (*Cactaceae*) oraz *Dudleya stolonifera* (*Crassulaceae*) gdyż były one rejestrowane w obrocie tylko sporadycznie i zostały objęte ochroną na naturalnych stanowiskach. Z listy usunięto rodzaj *Byblis* spp. (*Byblidaceae*), *Cephalotus* spp. (*Cephalotaceae*) i *Darlingtonia* spp. (*Sarraceniaceae*), a także *Kalmia cuneata* (*Ericaceae*) oraz nowozelandzkie gatunki *Dicksonia* (*D. antarctica*, *D. squarrosa*, *D. fibrosa*). Ponadto w II załączniku znalazło się wiele nowych, oprócz *Cibotium barometz* (*Dicksoniaceae*), gatunków roślin leczniczych, np. *Panax ginseng* i *P. quinquefolius* (*Araliaceae*), *Cistanche deserticola* (*Orobanchaceae*) oraz

Tabela 1. Zasoby roślinne gatunków objętych ochroną CITES w kolekcjach Ogrodu Botanicznego UAM.
Table 1. The plant resources of the CITES species in the collections of the Botanical Garden of the Adam Mickiewicz University.

Nazwa łacińska rośliny Plant name	Rodzina Family	Załącznik Appendix	Ojczyzna Native land
1	2	3	4
<i>Adonis vernalis</i> Linn.	<i>Ranunculaceae</i>	II	Europa
<i>Agave parviflora</i> Torr.	<i>Agavaceae</i>	I	Meksyk
<i>A. victoriae-reginae</i> T.Moore	<i>Agavaceae</i>	II	Meksyk
<i>Anacampseros albissima</i> Marloth	<i>Portulacaceae</i>	II	Afr. Płdn.
<i>A. filamentosa</i> Sims	<i>Portulacaceae</i>	II	Afr. Płdn.
<i>A. rufescens</i> Sweet	<i>Portulacaceae</i>	II	Afr. Płdn.
<i>A. tomentosa</i> Bgr.	<i>Portulacaceae</i>	II	Afr. Płdn.
<i>Alluaudia procera</i> Drake	<i>Didiereaceae</i>	II	Madagaskar
<i>A. humbertii</i> Choux.	<i>Didiereaceae</i>	II	Madagaskar
<i>Aloe bakeri</i> (Scoot) Elliot (<i>Guillauminia bakeri</i> P.V.Heath)	<i>Liliaceae</i>	I	Madagaskar
<i>A. bellatula</i> Reyn. (<i>Guillauminia bellatula</i> P.V.Heath)	<i>Liliaceae</i>	I	Madagaskar
<i>A. descoingsii</i> Reyn. (<i>Guillauminia descoingsii</i> P.V.Heath)	<i>Liliaceae</i>	I	Madagaskar
<i>A. parvula</i> Bgr. (<i>Lemeea parvula</i> P.V.Heath)	<i>Liliaceae</i>	I	Madagaskar
<i>A. rauhii</i> Reyn. (<i>Guillauminia rauhii</i> P.V.Heath)	<i>Liliaceae</i>	I	Madagaskar
<i>Angraecum Bory</i> spp.	<i>Orchidaceae</i>	II	Afryka
<i>A. kotschoubeyanus</i> K.Schum.	<i>Cactaceae</i>	I	Meksyk
<i>A. retusus</i> Scheidw.	<i>Cactaceae</i>	I	Meksyk
<i>Astrophytum asterias</i> Lem.	<i>Cactaceae</i>	I	Meksyk
<i>Aztekium ritteri</i> (Bod.) Bod.	<i>Cactaceae</i>	I	Meksyk
<i>Cattleya</i> Lindl. spp.	<i>Orchidaceae</i>	II	Brazylia
<i>Ceratozamia mexicana</i> Brongn.	<i>Zamiaceae</i>	I	Meksyk
<i>Ceropegia woodii</i> Schltr.	<i>Asclepiadaceae</i>	I	Afr. Płdn.
<i>Cyathea cooperi</i> Muell. Domin	<i>Cyatheaceae</i>	II	Australia
<i>Cyclamen purpurascens</i> Mill.	<i>Primulaceae</i>	II	Europa
<i>C. hederifolium</i> Aiton	<i>Primulaceae</i>	II	Europa
<i>Dendrobium</i> Sw. spp.	<i>Orchidaceae</i>	II	Azja Płd.-Wsch.
<i>Didierea trollii</i> Capuron et Rauh.	<i>Didiereaceae</i>	II	Madagaskar
<i>Dionaea muscipula</i> Ellis	<i>Droseraceae</i>	II	Am. Półn.
<i>Encephalartos ferox</i> Bertol. f.	<i>Zamiaceae</i>	I	Afr. Płdn.
<i>E. manikensis</i> Gilliland	<i>Zamiaceae</i>	I	Afr. Płdn.
<i>Euphorbia cylindrifolia</i> J. Marn.-Lap. et Rauh.	<i>Euphorbiaceae</i>	I	Madagaskar
<i>Euphorbia decaryi</i> A. Guill.	<i>Euphorbiaceae</i>	I	Madagaskar
<i>Galanthus nivalis</i> Linn.	<i>Amarylidaceae</i>	II	Europa
<i>Laelia</i> Lindl. spp.	<i>Orchidaceae</i>	II	Am. Płdn.
<i>Obregonia denegrii</i> Fric	<i>Cactaceae</i>	I	Meksyk
<i>Pachypodium baronii</i> Bois.	<i>Apocynaceae</i>	I	Madagaskar
<i>P. brevicaulis</i> Baker	<i>Apocynaceae</i>	I	Madagaskar

1	2	3	4
<i>P. lamerei</i> Drake	<i>Apocynaceae</i>	II	Madagaskar
<i>Paphiopedilum callosum</i> Pfitz.	<i>Orchidaceae</i>	I	Tajlandia
<i>P. insigne</i> Pfitz.	<i>Orchidaceae</i>	I	Nepal
<i>Podocarpus neriifolia</i> D. Don	<i>Podocarpaceae</i>	III	Himalaje
<i>Podophyllum hexandrum</i> Royl.	<i>Berberidaceae</i>	II	Himalaje
<i>Sarracenia purpurea</i> L.	<i>Sarraceniaceae</i>	II	Am. boreal.
<i>Stangeria eriopus</i> (Kunze) Nash	<i>Stangeriaceae</i>	I	Afr. Płdn.
<i>Stanhopea</i> Frost.ex Hook.spp.	<i>Orchidaceae</i>	II	Am. Płdn.-Śr.
<i>Swietenia mahagoni</i> (L.) Jacq.	<i>Meliaceae</i>	II	Am. Płdn.
<i>S. macrophylla</i> King	<i>Meliaceae</i>	III	Honduras
<i>Turbinicarpus pseudopectinatus</i> Glass & Foster	<i>Cactaceae</i>	I	Meksyk
<i>T. schmedickeanus</i> (Boed.) Buxb. ex Backebg	<i>Cactaceae</i>	I	Meksyk
<i>T.pseudomacrolele</i> Buxb. ex Backebg	<i>Cactaceae</i>	I	Meksyk
<i>T. laui</i> Glass et Foster	<i>Cactaceae</i>	I	Meksyk
<i>Vanda</i> Jones spp.	<i>Orchidaceae</i>	II	Azja Płd.-Wsch.
<i>Welwitschia mirabilis</i> Hook. f.	<i>Welwitschiaceae</i>	II	Afr. Płdn.
<i>Zamia furfuracea</i> Ait.	<i>Zamiaceae</i>	II	Meksyk

Nazwy roślin podano zgodnie z Anderson (2001), Erhardt i in. (2002), *Index Kewensis* (1997).

Adonis vernalis i *Hydrastis canadensis* (*Ranunculaceae*).

Polskie ogrody botaniczne jako instytucje aktywnie współdziałające w ochronie przyrody podjęły szereg zadań w zakresie wdrażania zasad konwencji CITES. Jednym z najważniejszych jest dostarczenie wiedzy odpowiednim instytucjom, w tym zwłaszcza służbom celnym, koniecznej do identyfikacji gatunków, na obrót którymi potrzebne są zezwolenia CITES.

Ogród Botaniczny UAM już od kilku lat współpracuje w programie specjalistycznego szkolenia w zakresie ochrony gatunków CITES, dla służb celnych z terenu całego kraju, zarówno na szczeblu „centralnym”, jak i w ramach Podyplomowego Studium we współpracy z Akademią Rolniczą im. A. Cieszkowskiego w Poznaniu. Powyższe działania prowadzone są w oparciu o własne, bogate kolekcje, w których licznie reprezentowane są grupy roślin wymienionych w Konwencji. W tabeli 1 zestawiono spis gatunków roślin aktualnie objętych Konwencją Waszyngtońską, uprawianych w kolekcjach OB UAM, z uwzględnieniem ich przynależności taksonomicznej, obszaru występowania „*in situ*” oraz kategorii ochrony, określonej poprzez załączniki. Zestawienie to wy-

konano na podstawie roboczej listy gatunków CITES, aktualizowanej i weryfikowanej przez Sekretariat CITES. Ze względu na ograniczoną objętość publikacji, w odniesieniu do rodzin w całości ujętych w załącznikach (*Cactaceae*, *Orchidaceae*) w tabeli wymieniono tylko wybrane taksony. Niemniej zaprezentowany wykaz materiału roślinnego wskazuje, że Ogrody Botaniczne, posiadające w swych kolekcjach gatunki objęte Konwencją Waszyngtońską CITES, mogą zaproponować najpełniejszą ofertę edukacyjną dla służb celnych i fitosanitarnych kraju.

PODZIĘKOWANIA

Autorka dziękuje pani dr Hannie Werblan-Jakubiec za cenną sugestię przedstawienia zbiorczego opracowania listy gatunków CITES, uprawianych w polskich ogrodach botanicznych i pragnie podjąć się tego zadania w odrębnej publikacji.

SUMMARY

The paper presents the list of CITES plant species which are growing in the Botanical

Garden in Poznań. This collection is offered and employed as educational purposes to Customs officials and Phytohealth services.

LITERATURA

Anderson E.F. 2001. *The Cactus Family*. pp.775, Timber Press Portland, Oregon.

Checklist of CITES species. A reference to the Appendices to the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flo-

ra. 2001. CITES Sekretariat/UNEP World Conservation Monitoring Centre. Geneva. (mnsk/fc).

Index Kewensis ver. 2 on CD-ROM 1997. Oxford University Press.

Śmiełowski J. (red.) 1994. Materiały pomocnicze dla celników. Konwencja Waszyngtońska. Wyd. II., s. 77, Prodruk, Poznań.

Erhardt W., Götz E., Bödeker N., Seybold S. 2002. Zander. Handwörterbuch der Pflanzennamen. 17 Auflage pp. 990, Eugen Ulmer G.m.b.H. & Co. Stuttgart.